

031 [Mondrian's response regarding 'het Hollandsche Paviljoen']

Vooraf

Van april tot oktober 1925 wordt in Parijs de 'Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes' gehouden. De tentoonstelling staat in het teken van moderne decoratieve en toegepaste kunsten en wil de laatste nieuwtjes tonen.

De Nederlandse tentoonstellingscommissie laat voor het ontwerp van het paviljoen haar keuze vallen op de architectengroep rond het tijdschrift *Wendingen*¹. Het Nederlandse paviljoen wordt door J.F. Staal² ontworpen in de stijl van de Amsterdamse School.

Een officieel protest van *De Stijl*-groep (in het Frans) aan het adres van de Nederlandse tentoonstellingscommissie verschijnt in het tijdschrift *De Stijl*³. Mondriaan heeft het protest niet ondertekend. De correspondent voor het dagblad *Het Vaderland* vraagt Mondriaan naar zijn mening over het Nederlandse paviljoen.

Bron

De enige bron van Mondriaans commentaar op het Hollandsch Paviljoen is een citaat in een artikel van Röell⁴. Het artikel is niet ondertekend, maar W.F.A. Röell was correspondent in Parijs voor het dagblad *Het Vaderland* rond 1925⁵.

Röell schrijft: 'Na lang beraad krabbelt hij [Mondriaan][...]', daaruit begrijpen we dat de schilder iets op een papier gekrabbeld heeft en aan Röell heeft gegeven. De correspondent heeft deze 'krabbel' overgenomen, of hij iets aan de redactie veranderd heeft, is door het ontbreken van het originele manuscript niet bekend. De publicatie beschouwen we als 'geautoriseerd, maar met twijfel over de redactie'.

Een publicatie is in principe voltooid.

Basistekst en leestekst

Er is slechts één bron beschikbaar van [Mondrian's response regarding 'het Hollandsche Paviljoen'] en dat is de publicatie in het dagblad *Het Vaderland*. Deze publicatie vormt de basis voor de leestekst.

Titel

Het tekstje van Mondriaan is een antwoord op een enquête 'Pro en Contra het Hollandsche Paviljoen'. De volgende fictieve titel is daarom aan de leestekst toegevoegd: [Mondrian's response regarding 'het Hollandsche Paviljoen'].

Datering en ondertekening

Röell heeft bovenaan zijn artikel een datering geschreven: 'Parijs, Juli 1925'. Hij zal dus omstreeks juli 1925 aan Mondriaan gevraagd hebben zijn mening over het Nederlandse paviljoen op te schrijven. De datering van de leestekst is: juli 1925.

Mondriaan heeft de tekst niet ondertekend.

Ontstaan en publicatie

De correspondent van *Het Vaderland* in Parijs - W.F.A. Röell - is nieuwsgierig naar de meningen over het Nederlandse paviljoen op de tentoonstelling van 1925. De titel van het artikel in *Het Vaderland* was: 'De expositie te Parijs. Pro en Contra het Hollandsche Paviljoen. Een enquête.' In Nederland blijken - volgens Röell - de meningen nogal verdeeld en hij is nieuwsgierig naar wat 'de buitenlanders' vinden van

¹ *Wendingen* was een tijdschrift dat verscheen van 1918 tot 1931. Het was het tijdschrift van het architectuurgenootschap Architectura et Amicitia in Amsterdam.

² J.F. Staal (1879-1940), Nederlands architect.

³ 'Appel de Protestation contre le refus de la participation du groupe 'De Stijl' à l'Exposition des Arts Décoratifs (Section des Pays-Bas)'. *De Stijl. Maandblad voor nieuwe kunst, wetenschap en cultuur* 6 (1924-1925) serie XII (10/11): 149-150. (Digital Appendix: Supplements 031-2 - Afbeelding 'Protest'.)

⁴ [W.F.A. Röell] 'De expositie te Parijs. Pro en Contra het Hollandsche Paviljoen. Een enquête.' *Het Vaderland* (4 augustus 1925): Avondblad B 2 (Digital Appendix: Supplements 031-3 - Artikel van Röell).

⁵ Bron: CRII: 129.

het Nederlandse paviljoen. Zijn verslag van de enquête begint zo: 'Waar de meeningen over ons paviljoen zoo sterk verdeeld zijn en de bewondering van sommigen afwisselt met den hevigen afkeer van anderen - van oud-minister Treub tot Theo v. Doesburg - leek het mij interessant het oordeel van vooraanstaande buitenlandsche architecten en kunstcritici te vragen.'⁶

Röell interviewt - in juli 1925 - verschillende buitenlanders: o.a. Auguste Perret en Le Corbusier. Opmerkelijk is de plaats van Mondriaan in de rij van respondenten. In de eerste plaats is Mondriaan geen buitenlander en in de tweede plaats is hij geen architect of kunstcriticus. Misschien zag Röell Mondriaan wel als 'buitenlander', omdat hij in Parijs woont. In ieder geval vond Röell het summiere antwoord van Mondriaan belangrijk genoeg om letterlijk in zijn artikel op te nemen.

In het artikel staat het volgende over Mondriaan: 'Piet Mondriaan, vader van de 'Stijl', apostel van den rechten hoek, een der eerlijkste onkreukbaarste kunstenaarsfiguren, die men ooit zag, 'n anachronisme in deze arrivistische eeuw. Ik ontmoet hem voor het Café du Dôme, stakwartier der moderne beweging. Hij heeft het beruchte Stijl-manifest niet onderteekend en is bang de Holl. inzending te lichtvaardig te beoordeelen. Na lang beraad krabbelt hij: 'Afgescheiden van mijn zienswijze over hedendaagsche kunst, appricieer ik ten zeerste het Hollandsche paviljoen. Het is mij nog te uiterlijk rijk en nog te veel gegrond op het oude bouwprincipe.' Uit deze laatste zinnen wordt duidelijk dat Röell blijkbaar aan Mondriaan heeft gevraagd zijn antwoord op te schrijven. Mondriaans 'krabbel' is niet teruggevonden.

De mening van Mondriaan over het paviljoen staat in Röell's artikel 'Pro en Contra het Hollandsche Paviljoen' in *Het Vaderland* van 4 augustus 1925⁷.

Reacties van tijdgenoten

Er zijn geen gepubliceerde reacties achterhaald over Mondriaans uitspraak over het Nederlandse paviljoen. Wel schrijft Mondriaan in een brief aan de Rotterdamse architect Bob Oud (september 1925⁸) dat Van Doesburg gereageerd heeft op zijn uitspraak in *Het Vaderland*: 'Van Van Doesburg kreeg ik een soort van interpellatie over 't geen ik in 't Vaderland gezegd had over 't Holl. P. Ik had gezegd "Afgescheiden van mijn eigen zienswijze over hedendaagsche kunst waardeer ik ten zeerste 't Holl. Pavilj. 't Is mij te uiterlijk rijk en te veel gegrond op 't oude bouwprincipe.'" Nu verwijt V.D. me dat ik met de Wendingen kluit (!) mee doe en mijn principes tegenspreek. Dat hij me in De Stijl zal aanvallen etc.!!'

Wij kunnen ons de opmerking van Van Doesburg wel voorstellen. Als men de afbeelding van het paviljoen bekijkt⁹, dan zou Mondriaan toch fel gekant moeten zijn tegen een dergelijke vormgeving.

Sleutelwoorden

Met een kenschetsende woord geven we aan wat er in het [Mondrian's response regarding 'het Hollandsche Paviljoen'] besproken wordt. Sleutelwoord: oude bouwprincipe.

Overige opmerkingen

Het Nederlandse paviljoen diende, volgens de tentoonstellingscommissie, '[...] het meest karakteristieke moment in de hedendaagsche kunst, de samenwerking tussen den architect met verschillende kunstenaars, te demonstreeren. Het resultaat was een 'Gesamtkunstwerk', een synthese van architectuur en decoratieve kunsten, [...]'¹⁰.

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

Röell's artikel in *Het Vaderland* is gedateerd 'juli 1925'. Omstreeks deze datering zal hij aan Mondriaan gevraagd hebben naar zijn mening over het Nederlandse paviljoen. Waarschijnlijk heeft Mondriaan ook in juli 1925 zijn mening opgeschreven en die aan Röell gegeven. Volgens de Catalogue Raisonné heeft hij in 1925 vijftien schilderijen vervaardigd: B152-B166¹¹. Hij zal tijdens de periode van het schrijven aan [Mondrian's response regarding 'het Hollandsche Paviljoen'] met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

⁶ Digital Appendix: Supplements 031-3 - Artikel van Röell.

⁷ Mondriaan woont in juli 1925 in Parijs, 26 Rue du Départ.

⁸ Ongedateerd, vermoedelijk 'half september 1925'. Vindplaats brieven aan Oud: RKD-MCP – 63.

⁹ Digital Appendix: Supplements 031-1 - Afbeelding Hollandsch Paviljoen - 1925. (Afbeeldingen afkomstig uit M. T. van Thoor. *Het gebouw van Nederland*. Zutphen, 1998: 73-74.)

¹⁰ M. T. van Thoor. *Het gebouw van Nederland*. Zutphen, 1998: 73-76.

¹¹ CRII: 310-319.